

**BIG
ROCK
5**

3

ชุดข้อเสนอเชิงนโยบาย (Policy Brief)
เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างและเนื้อหา
ของรัฐธรรมนูญเพื่อการปฏิรูปประเทศ

ประเด็นสำคัญที่พึงมีในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่

พศ.ดร.กิตติ ชยางคกุล¹

“สิทธิและเสรีภาพ” เป็นประเด็นสำคัญพื้นฐานที่บัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ โดยรายละเอียดในส่วนสาระแห่งสิทธิที่อาจแตกต่างกันไปในแต่ละบริบท แต่ในส่วนหลักการสำคัญของสิทธิและเสรีภาพล้วนแต่ได้รับการรับรองไว้โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งรัฐเสมอ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม วางหลักไว้อย่างกว้างว่า

---

¹ อาจารย์ประจำภาควิชานโยบายสังคม การพัฒนาสังคมและการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน และภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม โดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ”

ประเด็นสิทธิและเสรีภาพได้รับการรับรองให้เป็นประเด็นสาระสำคัญตามรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย) เป็นต้นมา ถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (หมวด 3 สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย) และ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย) ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญทั้ง 3 ฉบับ ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยมีการบัญญัติประเด็นดังกล่าวไว้ในหลายมาตราครอบคลุมมิติต่าง ๆ เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

โดยมีบทบัญญัติที่มากน้อยแตกต่างกันไป รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ถึง มาตรา 65 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ถึง มาตรา 69 และในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 บัญญัติไว้ในมาตรา 25 ถึง มาตรา 49 แต่อย่างไรก็ตาม ควรมีประเด็นสำคัญด้านสิทธิและเสรีภาพที่ควรบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังมีรายละเอียดดังนี้

1 หลักการทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ

การบัญญัติหลักทั่วไปเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย เป็นการรับรองหลักการเกี่ยวกับการใช้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ รวมตลอดถึงการได้รับการเยียวยาความเสียหายกรณีถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองนั้น การใช้อำนาจของทุกองค์กรของรัฐต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพดังกล่าวด้วย โดยมีสาระสำคัญของบทบัญญัติควรบัญญัติ ดังนี้

(1) การรับรองสิทธิและเสรีภาพ และการประกันสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่บัญญัติขึ้นว่า จะได้รับการเคารพโดยผูกพันการดำเนินงานขององค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐที่ต้องเคารพสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองดังกล่าวโดยต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และไม่กระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล

(2) การใช้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองตามรัฐธรรมนูญ ต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ต้องสอดคล้องและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และหากการใช้สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น บุคคลที่ถูกละเมิดนั้นย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ และหากพิสูจน์ได้ตามกระบวนการยุติธรรม บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐ

(3) แม้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญรับรองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลแล้วก็ตาม แต่ในการบัญญัติอาจมีการพิจารณาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการใช้สิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองนั้นได้เช่นกัน

หลักความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญ หมายถึง การเสมอภาคในกฎหมาย และเสมอภาคในการเข้ามามีส่วนร่วม โดยสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยหลักการ บทบัญญัติเรื่องนี้มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดหลักความเสมอภาค และการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างกันว่า ย่อมเสมอกันในกฎหมาย โดยมีรายละเอียดทั้งในส่วนของการรับรองความเสมอภาค การบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน การบัญญัติให้บุคคลทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยอาจพิจารณาประเด็นที่เกิดขึ้นในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ ไม่จำเป็นต้องระบุเพศเฉพาะ ชายหรือหญิง ดังปรากฏในบทบัญญัติปัจจุบัน

บทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ (หรือเพศสภาพ) อายุ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง

1 สิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องได้รับการรับรองโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญต้องกำหนดสาระแห่งสิทธิที่เป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ต้องได้รับการรับรอง ไม่ว่าจะเป็น สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิและเสรีภาพในชีวิต ร่างกาย การดำรงชีวิตมีความเป็นส่วนตัว ดังนั้น ต้องบัญญัติห้ามการกระทำอันเป็นการละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น หรือการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้ประโยชน์ไม่ว่าในทางใด

2 สิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมต้องได้รับการบัญญัติรับรองและคุ้มครองในรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นฐานะของผู้ต้องหา จำเลย โจทก์ ผู้เสียหาย พยาน หรือผู้เสียหายอื่น ๆ รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในส่วนหลักกฎหมายอาญา ไม่มีผลย้อนหลัง บุคคลจะต้องรับโทษในทางอาญาต้องเป็นการกระทำความผิดในขณะกระทำนั้นกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงต้องบัญญัติไว้ในกฎหมาย หากขณะกระทำนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด จะถือว่าบุคคลนั้นกระทำความผิดอาญาไม่ได้ และเมื่อมีการบัญญัติกฎหมายให้การกระทำเป็นความผิดในภายหลังจากการกระทำนั้น ก็ไม่อาจนำกฎหมายที่บัญญัติในภายหลังนั้นไปใช้บังคับย้อนหลังได้ เนื่องจากขณะกระทำการนั้นยังไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติไว้ให้เป็นความผิด และหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่า เป็นผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนศาลมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ และจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองมิได้ การขอประกันตัวในคดีอาญา รวมถึง

ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดี ที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจาก ทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

3 สิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติให้ความคุ้มครอง สิทธิในทรัพย์สินของประชาชน การสืบทอดมรดกและการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ ต่าง ๆ จะทำโดยผลการไม่ได้ และจะต้องได้รับการชดเชยค่าเสียหายจากการเวนคืน นั้นอย่างเป็นธรรม

4 สิทธิและเสรีภาพในด้านการศึกษา รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรอง สิทธิของประชาชนในการมีเสรีภาพในการเลือกศึกษาหาความรู้ และรัฐจะต้อง มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่าแก่ประชาชน และบุคคลต้องมีเสรีภาพ ทางวิชาการ

5 สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาล รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรอง สิทธิของประชาชนทุกคนในการได้รับการบริการสาธารณสุข ที่ได้มาตรฐาน อย่างเท่าเทียมกัน และผู้ยากไร้มีสิทธิได้รับการรักษาแบบให้เปล่าจากสถานบริการ สาธารณสุขของรัฐ

6 สิทธิที่ปลอดจากการถูกเกณฑ์แรงงานต้องได้รับการบัญญัติห้ามเว้นแต่ กฎหมายบัญญัติเพื่อป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ ในขณะที่มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน การประกาศใช้กฎอัยการศึก และในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในสงครามหรือการรบ

7 เสรีภาพในเคหสถาน รัฐธรรมนูญต้องรับรองและคุ้มครองเสรีภาพในเคหสถานของบุคคล การเข้าไปในเคหสถานหรือการค้นเคหสถานหรือที่รโหฐานต้องได้รับความยินยอมของผู้ครอบครอง

8 สิทธิชุมชนและสิทธิในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิจัดการดูแล ส่งเสริม คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับรัฐและชุมชน และโครงการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง ต้องมีการศึกษาอย่างรอบคอบเสียก่อนจึงจะดำเนินการได้ ซึ่งต้องบัญญัติรับรองโดยรัฐธรรมนูญ

9 สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารสาธารณะและข้อมูลทางราชการ รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นสาธารณะของหน่วยงานรัฐ และหน่วยงานอื่น ๆ ของประชาชน โดยประชาชนมีสิทธิขอข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยงานของรัฐในการดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ ตลอดจนมีสิทธิในการทำประชาพิจารณ์

10 สิทธิของบุคคลทุกช่วงวัยต้องได้รับการคุ้มครอง รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของเด็ก คนชรา และคนพิการ โดยเด็ก จะได้รับการดูแลและคุ้มครองโดยรัฐจากการถูกละเมิดและแสวงหาประโยชน์ คนชราทุกคนจะได้รับสวัสดิการจากรัฐอย่างเท่าเทียมโดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ โดยเหตุแห่งฐานะทางเศรษฐกิจ และคนพิการมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามความเหมาะสมอย่างเท่าเทียมกัน

11 เสรีภาพในการนับถือศาสนา รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนาใดก็ได้ ตลอดจนความเชื่อของประชาชน ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี

12 เสรีภาพในการประกอบอาชีพการงาน รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองเสรีภาพในการประกอบอาชีพใดก็ได้โดยสุจริตของประชาชน แต่ทั้งนี้การประกอบอาชีพนั้นต้องอยู่ในขอบเขตของความสงบเรียบร้อยของสังคม

13 เสรีภาพทางการเมือง รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองเสรีภาพในการรวมตัวกันตั้งพรรคการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยของประชาชน

14 เสรีภาพของสื่อมวลชน รัฐธรรมนูญต้องบัญญัติรับรองสิทธิของสื่อมวลชนในการมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสนอข่าวสารได้อย่างอิสระ แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของจรรยาบรรณในอาชีพ

15 สิทธิอื่น ๆ เป็นประเด็นสาระแห่งสิทธิที่รัฐธรรมนูญอาจหยิบยกขึ้นมาบัญญัติให้ชัดเจน อาทิ สิทธิของผู้บริโภค สิทธิในการได้รับการพัฒนา

สิทธิในการได้รับการเคารพในความแตกต่าง สิทธิในอัตลักษณ์

และวัฒนธรรมดั้งเดิม

สถาบันพระปกเกล้า

ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ

อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 5 (โซนทิศใต้)

เลขที่ 120 หมู่ 3 ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง

เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 www.kpi.ac.th

โทรศัพท์ 0-2141-9596 โทรสาร 0-2143-8177

